

Οι Κυκλάδες μέσα από τις εκφάνσεις των πολιτιστικών διαδικασιών και των νέων απαιτήσεων του τουρισμού

(Εισήγηση από τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου κ. Λεονάρδο Κόντο – Μάναλη)

Κύριοι σύνεδροι, κυρίες και κύριοι,

Κατ' αρχήν θα ήθελα να ευχαριστήσω την Διοίκηση της Ένωσης Κυκλαδικού Τύπου, για την πρόσκληση να είμαι και πάλι ομιλητής στο ετήσιο Συνέδριό της, που πραγματοποιείται εφέτος στη Σίφνο.

Έτσι, στην αρχή της ομιλίας μου, δράττομαι της ευκαιρίας να αφιερώσω με την άδειά σας, την εισήγησή μου αυτή συμβολικά σε δύο πρόσωπα από τη Σίφνο, σε δύο αειμνήστους νομικούς στους οποίους πολλά οφείλει η νομική και δκαστική γενιά της εποχής μου. Τα πρόσωπα αυτά είναι ο αλήστου μνήμης Κθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιος Μαριδάκης και ο επίσης αείμνηστος ανώτατος δικαστής Αντώνιος Ζηλήμων. Θα μπορούσα να αναφερθώ και σε **άλλους**, η αναφορά, όμως, αυτή είναι συμβολική.

Άλλωστε, επίκεντρο πάντα των Συνεδρίων της Ένωσης Κυκλαδικού Τύπου είναι η Κυκλαδική πραγματικότητα, όπου παρουσιάζονται και αναλύονται μέσα από ένα θετικό πνεύμα προβληματισμού, αναζήτησης και υπόδειξης προτάσεων, διάφορα θέματα των Κυκλάδων ως και δράσεις προσώπων μέσα από την ιστορική και πολιτιστική ζωή.

Μετά από αυτήν την σύντομη εισαγωγή, επιστρέψτέ μου να σημειώσω, ότι η αναζήτηση στοιχείων μέσα στο χρόνο για τις Κυκλάδες, γίνεται πάντα μέσα από μια **σύνθεση**, με πολλές τομές, κρίσεις και προβληματισμούς, όπου διάφορες αντίρροπες δυνάμεις επιδρούν δημιουργώντας πολλούς αντικατροπτισμούς στην πολυδιάστατη Κυκλαδική πραγματικότητα.

Αυτό σημαίνει, ότι οι αντιθέσεις μεταξύ **παρόντος** και **παρελθόντος** διαμορφώνουν μέσα στην κυκλαδίτικη ζωή εκδηλώσεις, με ένα ευρύτερο φάσμα κοινωνικών και πολιτιστικών θεμάτων, όπου είναι έντονες οι αναζητήσεις στις εκφράσεις του **μέλλοντος**, με βάση τις εκφάνσεις των πολιτιστικών διαδικασιών και των νέων απαιτήσεων ιδιαίτερα στον τομέα του **τουρισμού**.

Έτσι, θα κάνουμε ορισμένες επισημάνσεις, όχι μόνο μέσα από την σκοπιά των περασμένων, αλλά και από την σκοπιά των **μελλούμενων**.

Πράγματι, η αναζήτηση στοιχείων με βάση τη διαφοροποίηση των ποικίλων όψεων των πολιτιστικών διαδικασιών στις Κυκλάδες και γενικότερα σ' αυτόν τον Αιγαιοπελαγίτικο νησιωτικό χώρο, μας οδηγεί αυτή την στιγμή αναγκαστικά στη σκοπιά των **μελλούμενων**, προκειμένου να γίνει μια προσέγγιση στις απαιτήσεις που υπαγορεύουν οι νέες δομήσεις και τα νέα σχήματα που διαμορφώνουν οι διάχυτες ανησυχίες για το οικονομικό μέλλον της χώρας μας.

Θα αποφύγω, όμως, αντιπαραγωγικούς προσανατολισμούς στους χώρους της πολιτικής. Δεν είναι πρόθεσή μου αυτή.

Θα σταθώ μόνο στην αδυσώπητη πραγματικότητα που έχει πλήξει την ελληνική οικονομία, η οποία οικονομία επί σειρά ετών έμαθε να επιβιώνει χρησιμοποιώντας σαν **ξυλοπόδαρα** πόρους προερχόμενους κυρίως από την ναυτιλία, τον τουρισμό και εξωτερικό δανεισμό, χωρίς να αποκλειστούν άλλοι πρόσοδοι π.χ. μεταναστευτικό συνάλλαγμα κ.λ.π.

Τα παραπάνω τέθηκαν από συνθετική ανάγκη, για επισήμανση της επί σειράν ετών **ευκαιριακής** αντιμετώπισης θεμάτων συνδεδεμένων με τον **τουρισμό**, κυρίως στον νησιωτικό αυτό χώρο.

Για τον λόγο αυτό χρησιμοποίησα σκόπιμα τον όρο **ξυλοπόδαρα** στην στήριξη της ελληνικής οικονομίας, όπου ανέφερα μεταξύ των άλλων και την **τουριστική πρόσοδο**, η οποία επί σειράν ετών μαζί με τις άλλες στηρίξεις που προανέφερα, συγκάλυπταν την **προχωρημένη Πάρκινσον** της ελληνικής οικονομίας.

Ο τουρισμός όμως δεν αποτελεί ξυλοπόδαρο, είναι ο **οικονομικός πνεύμονας** της χώρας, άλλο αν αντιμετωπίστηκε σπαστικά και ευκαιριακά, χωρίς μακροχρόνιο σχεδιασμό και προγραμματισμό, ιδιαίτερα για τα νησιά μας στα οποία αναφέρομαι.

Έτσι, προς αποφυγήν περιττών αναπτύξεων θα επικεντρώσω τις νέες απαιτήσεις για τις Κυκλάδες, μέσα από τις εκφάνσεις των πολιτιστικών διαδικασιών της τουριστικής ανάπτυξης και της **πρόκλησης** μέσα στο χώρο του **μεσογειακού ανταγωνισμού**.

Δεν θα σας κουράσω με ειδικές αναπτύξεις και παραθέσεις στοιχείων, γιατί πρόθεσή μου είναι η διατύπωση προσωπικών σκέψεων.

Χωρίς να είμαι και ειδικός στα θέματα αυτά, επιτρέψτε μου κατ' αρχήν να σημειώσω την **χωρική ασυμμετρία** στην αναπτυξιακή και τουριστική διαδικασία των Κυκλάδων, λόγω της ύπαρξης πολλών ιδιαιτεροτήτων στο πλέγμα των σχέσεων των νησιωτικών σχηματισμών και λειτουργιών.

Ξεκινώντας, λοιπόν, από τα λειτουργικά σχήματα και τις ιδιαιτερότητες κάθε νησιού, σημειώνουμε και τις αναπτυξιακές **παλινδρομήσεις**, παρά την ύπαρξη αλληλεξαρτώμενων διαδικασιών στα διοικητικά πλαίσια του νομού και της περιφέρειας.

Τα αίτια είναι αντικείμενα διερεύνησης άλλων μελετών, στην εξέταση των παραγόντων που επέδρασαν γι' αυτές τις ανίσου μεγέθους αναπτυξιακές ή υποτονικές λειτουργίες.

Εκτός τούτου η διάρθρωση της οικονομίας των νησιών, η έλλειψη επιστημονικού αναπτυξιακού σχεδιασμού εκ μέρους της πολιτείας, οι διαχρονικές πληθυσμιακές μεταβολές και κάμψεις μαζί με την χαμηλή κινητικότητα εργασίας και κεφαλαίων, συνθέτουν και προσδιορίζουν τους **δείκτες της ασυμμετρίας** που προανέφερα.

Βέβαια, η διαπεριφερειακή αυτή διάρθρωση με τις εξάρσεις και τις υποτονικότητές της, από μιά άποψη προσδίδει ιδιαίτερη έμφαση στις παραδοσιακές αξίες της Κυκλαδικής ζωής και στον

οικοτουρισμό, όπου σε τελευταία ανάλυση μαζί με τα ήθη, έθιμα και την φιλόξενη τουριστική συνείδηση των κατοίκων, προβάλλονται οι παραδοσιακές μορφές του κοινωνικού βίου.

Αλλά ας βάλουμε τα πράγματα σε κάποια σειρά. Ξεκινώντας από την γενική παραδοχή και διαπίστωση, ότι η δομή της οικονομίας των Κυκλάδων έπρεπε να είναι κατά κάποιο τρόπο **μονοκλαδική** με εξαίρεση τα μεγάλα νησιά. Έτσι θα έλεγα ότι, κύρια πηγή του εισοδήματος θα πρέπει να έχει τον τουρισμό, χωρίς να αποκλεισθούν και οι άλλες πηγές. Άλλωστε δεν ενισχύθηκε κρατικά υπό μορφή **κινήτρων** η ιδιωτική πρωτοβουλία ούτε και σε άλλους τομείς π.χ. της αλιείας, της βιοτεχνίας, της οικοτεχνίας, της κτηνοτροφίας, των φυσικών πόρων, του ορυκτού πλούτου κ.λ.π.

Όλοι μας γνωρίζουμε, ότι πολλά νησιά στο Νομό των Κυκλάδων έχουν υπό το έδαφος αξιόλογα ορυκτά, σμύριδα, θείο, μεταλλεύματα σιδήρου και μολύβδου, μάρμαρα κ.λ.π., ως επίσης και άπειρες δυνατότητες για εφαρμογές ηλιακής ενέργειας ή δυνατότητες γεωθερμικής ενέργειας στη Μήλο.

Αυτά είναι δεδομένα και σε όλους μας γνωστά, η δε διαχρονική μεταβολή προς τα κάτω, με πτώση δυστυχώς των δεικτών της ανάπτυξης σε πολλά νησιά των Κυκλάδων, έδειξαν, δείχνουν και υπερτονίζουν την οξύτητα των συγκυριακών προβλημάτων που αντιμετωπίζει αυτή τη στιγμή η τουριστική μας κίνηση και διαγράφουν επίσης και την σοβαρότητα του φαινομένου της πτώσης και στην τουριστική πρόσοδο, εάν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα και δεν παρασχεθούν κίνητρα.

Έχει γραφεί στον ημερήσιο τύπο, ότι η Μύκονος και Σαντορίνη όπου θεωρούνται και η Μέκκα του τουριστικού ρεύματος, παρουσίασαν μείωση, σε σχέση με πέρσι.

Γενικά, η πτώση της τουριστικής και ταξιδιωτικής κίνησης από το εξωτερικό, εάν την μετατρέψουμε σε απώλειες εισπράξεων δημοσίων εσόδων, δείχνει υποβαθμισμένη την θέση της χώρας μας από πλευράς τουριστικών προτιμήσεων.

Παραμερίζοντας τα παραπάνω, θέλω επίσης να σημειώσω, ότι η διάρθρωση της νησιωτικής βιοχώρας των Κυκλάδων, θα απαιτήσει πλέον εντονότερες αλληλεπιδράσεις του ανθρώπινου παράγοντα, με τόνωση ιδιαίτερα του ρόλου των θαλασσίων ή από αέρος επικοινωνιών, ως κινήτρου αύξησης των παραγόντων

ανάπτυξης, αλλά με παράλληλες μειώσεις και στις τιμές των εισιτηρίων.

Σημειωτέον, ότι κάθε νησί αποτελεί ένα **οικονομικό οργανισμό**, αλλά υπεράνω όλων αποτελεί ένα **κοινωνικό οργανισμό**, με τους ανάλογους διοικητικούς θεσμούς και τα οικιστικά του στοιχεία γύρω από την μητροπολιτική του περιοχή.

Δεν πρέπει δε να μας διαφεύγει, ότι κυρίως η ανθρώπινη οικολογία σε κάθε νησί των Κυκλάδων, έχει δεχθεί τους έντονους επηρεασμούς και του **φυσικού περιβάλλοντος**, είναι δε καταγεγραμμένη η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση, καθώς και οι πληθυσμιακές μετακινήσεις που διαχρονικά έχουν σημειωθεί.

Σ' αυτό συνετέλεσε και η απουσία σοβαρών λειτουργιών, όπως προελέχθηκε, σε φορείς βιοτεχνικούς ή βιομηχανικούς ή εμπορίας ως και χρηματοδοτήσεων, εκτός ορισμένων εξαιρέσεων σε δεσπύζοντα οικονομικώς νησιά.

Κυρίες και κύριοι,

Όποιος θέλει να σκεφτεί τα παρόντα, τα κάθε λογής παρόντα, ασυναίσθητα προσπαθεί να τα παρουσιάσει μέσα από κάποια ανθρώπινη διαφυγή, προκειμένου να διατηρηθεί μια **ισορροπία** στο λόγο και να μην περιπέσει σε ανακυκλώσεις αγχώδους απαισιοδοξίας ή κοντόφθαλμης αισιοδοξίας, όπου και οι δύο περιπτώσεις δημιουργούν αφορμές για στομφώδη παχιά λόγια.

Δυστυχώς, ως προϋπόθεση και θεμελιακός συντελεστής ενός αναπτυξιακού σχεδιασμού και για τις Κυκλάδες είναι ο **οικονομικός παράγοντας**, όπου και θα διασφαλίζονται και οι κοινωνικές λειτουργίες της οικονομίας, με παράλληλη τόνωση όλων των οργανικών πλευρών της ανάπτυξης του τόπου.

Αυτός, όμως, ο παράγοντας λείπει παντελώς. Με τα δυσμενή δε δεδομένα στη χώρα μας, με έρπουσα την οικονομία, όπου οι κοινωνικές ανάγκες γίνονται όλο και περισσότερες πιεστικές, δεν μπορούμε να κάνουμε ευνοϊκά σχόλια για το μέλλον.

Άλλωστε, οι οικονομικές διαδικασίες τελούν σε σχέση με όλες τις άλλες κοινωνικές διαδικασίες, οι οποίες συνυφαίνουν το ευρύτερο κύκλωμα των κοινωνικών αλληλοεπενεργειών, όπου κάθε λειτουργία και διαδικασία επηρεάζεται αναγκαστικά από την άλλη.

Έτσι, μη έχοντας άλλες επιλογές θα σταθούμε κυρίως στην παραδοχή της ανάγκης για ανασύνθεση των στοιχείων της τουριστικής τόνωσης στις Κυκλάδες, με πρωτεργάτη και πάλι την ιδιωτική πρωτοβουλία και την τοπική αυτοδιοίκηση. Δυστυχώς, όμως, το δραστικό δυναμικό των Ο.Τ.Α. έχει συρρικνωθεί και αυτό, από πλευράς πρωτοβουλιών και σχεδιασμού.

Έχουν γραφεί κατ' επανάληψη στον Κυκλαδικό Τύπο, όπως και στον ημερήσιο Αθηναϊκό Τύπο, υπολογισμοί, μετρήσεις και συγκρίσεις για την τουριστική κίνηση στις Κυκλάδες, η οποία κίνηση σε ορισμένα δεσπόζοντα νησιά πρωταγωνίστησε και πρωταγωνιστεί στον τομέα της τουριστικής ανάπτυξης, παρά το γεγονός, ότι φέτος, όπως προελέχθηκε, δέχτηκε επηρεασμούς στο ταξιδιωτικό ρεύμα με τη διαμόρφωση των δεικτών **προς τα κάτω**.

Ανεξάρτητα, όμως, από τα συγκυριακά δυσμενή προβλήματα, οι διαπιστώσεις και οι μετρήσεις πείθουν, ότι η **τουριστική χωρητικότητα** του φυσικού και ιστορικού χώρου των Κυκλάδων είναι αρκετά μεγαλύτερη από την τουριστική κίνηση που έχει καταγραφεί τις τελευταίες δεκαετίες.

Όταν μιλάμε, λοιπόν, για **τουριστική χωρητικότητα**, εννοούμε τον κάθε νησιωτικό χώρο από πλευράς δυνατότητας προσφοράς τουριστικών **αγαθών** και παροχής τουριστικών **υπηρεσιών**.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο των προσφορών που απαρτίζουν την τουριστική χωρητικότητα, εντάσσονται τα ξενοδοχειακά καταλύματα, τα κάμπινγκ και οι χώροι κατασκηνώσεων, ο οικοτουρισμός για χαμηλού κόστους καταλύματα και δωμάτια, οι μικρομεσαίες επιχειρηματικές δραστηριότητες όλων των κλάδων, η τόνωση και η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού (εκκλησιαστικός και θρησκευτικός τουρισμός, συνεδριακός τουρισμός κ.λ.π.), η μαρίνες και τα αγκυροβόλια, τα οδικά μέσα μεταφοράς, τα γήπεδα γκολφ, τα ιστορικά και αρχαιολογικά μνημεία, οι καλλιτεχνικές προσφορές (π.χ. φεστιβάλ, εκθέσεις, μουσικές εκδηλώσεις, θεατρικές παραστάσεις, θαλάσσιες περιηγήσεις κ.λ.π.), η διοργάνωση ναυτικών αγώνων, τα κέντρα

θαλασσοθεραπείας, τα κέντρα αθλητικού – προπονητικού τουρισμού σε θαλάσσιο σκι ή άλλα, η προβολή της παραδοσιακής ναυπηγικής τέχνης, αγγειοπλαστικής κ.λ.π., τα έργα ανάδειξης και αναπαλαίωσης μεσαιωνικών ή άλλων κάστρων και παλαιών κτισμάτων, οι περιηγητικές οργανώσεις από τους Πολιτιστικούς Συλλόγους και Δήμους και άλλα.

Στο σημείο αυτό θα κάνω μία παρένθεση, καθόσον προ ετών ερώτησα την τότε Έπαρχο της Μήλου κ. Καλογεράκη, γιατί δεν χρησιμοποιείται για παραστάσεις το αρχαίο θέατρο της Μήλου (έστω περιορισμένης χωρητικότητας), καθ' όσον υπάρχουν ενδιαφέροντα από ξένους μουσικούς συλλόγους να εμφανίζονται εκεί. Μου απήντησε δε τότε, ότι παρά τις φιλότιμες προσπάθειες η αρχαιολογική υπηρεσία δεν το επιτρέπει, γιατί απαιτούντο δήθεν ορισμένες επισκευές και αναπλάσεις.

Απόρησα για την θέση της αρχαιολογικής υπηρεσίας με την στενόμυαλο αντίληψη να παραμένει κλειστό ένα ακόμη αρχαίο θέατρο, καθ' όσον διάφορα ξένα συγκροτήματα (π.χ. Γερμανικοί μουσικοί σύλλογοι) θα μπορούσαν να καλύψουν ένα μουσικό φεστιβάλ στη Μήλο στο διάστημα του θέρους!

Επιτρέψτέ μου να κλείσω την παρένθεση που έκανα και επανέρχομαι στο θέμα.

Τα όσα ανέφερα για την ανάλυση της έννοιας της τουριστικής χωρητικότητας, τα ανέφερα ως συγκρίσιμα στοιχεία, γιατί η περίπτωση αυτή αφορά και τον **ανταγωνισμό** μεταξύ διαφόρων χωρών, στη μεσογειακή λεκάνη. Αυτό σημαίνει, ότι πρέπει να λαμβάνουμε πάντα υπόψη μας τα κοινά χαρακτηριστικά με άλλες χώρες στην προσφορά των τουριστικών ικανοποιήσεων και όπως οι χώρες αυτές διαμορφώνουν τις δομές και υποδομές πάνω στην διαμόρφωση της **τουριστικής χωρητικότητας**.

Έτσι, στην προσφορά των τουριστικών ικανοποιήσεων πρέπει να προβάλλονται όλα τα στοιχεία έλξης και προς τις ομαδικές τουριστικές εξορμήσεις για όλες τις εισοδηματικές αντοχές.

Δεν γνωρίζω πώς θα αποδώσουν οι νέοι φορείς διαχείρισης των τουριστικών λιμένων, καθ' όσον απαιτείται αναδιοργάνωση εκ βάθρων και του συστήματος της ελληνικής ακτοπλοΐας.

Θα αναφερθώ επίσης και στον τουρισμό της τρίτης ηλικίας. Ο Καναδάς για παράδειγμα έχει μισθώσει σε ορισμένα νησιά της

Καραϊβικής στο κόλπο του Μεξικού (πρώην αγγλικές Αντίλλες) παραθαλάσσιους χώρους με μακροχρόνια μίσθωση και όπου κατασκεύασε με πλήρη υποδομή, ειδικούς οικισμούς φιλοξενίας ατόμων τρίτης ηλικίας, τους οποίους στέλνει ο Καναδάς για ορισμένα διαστήματα με τη μορφή του κοινωνικού τουρισμού.

Ερωτώ, δεν θα μπορούσε να γίνει κάτι ανάλογο και στα νησιά μας, με τους κοινωνικούς οργανισμούς της Βόρειας Ευρώπης, για αφίξεις πακέτων με άτομα τρίτης ηλικίας από τις χώρες αυτές;

Δεν θα σας κουράσω περισσότερο, γιατί υπάρχουν και άλλοι ομιλητές. Έτσι, κλείνοντας, θα σημειώσω, ότι τα μηνύματα και τα αιτήματα των καιρών μας, επιβάλλουν και για τις Κυκλάδες την ανάγκη αναδιοργάνωσης των στόχων για την ανάπτυξη της τουριστικής υποδομής στην προσφορά των τουριστικών ικανοποιήσεων.

Απαιτείται ένα θαρραλέο πρόγραμμα, διεπόμενο από ενθουσιασμό και ορθολογισμό ως και δημιουργική φαντασία από το δραστικό δυναμικό των τοπικών κοινωνιών και όλων των τοπικών φορέων.

Το Κράτος δυστυχώς απώλεσε τις δυνάμεις του για να **ανανήψει**. Παρά ταύτα, όμως, πρέπει να σκεφθεί επιτέλους σοβαρά για ένα επιστημονικά σχεδιασμένο εκσυγχρονισμό στον τομέα του Τουρισμού, παρέχοντας φορολογικά και οικονομικά κίνητρα για την τόνωσή του και όχι μόνον. Διαφορετικά, μάταια θα αναζητούμε τους συντελεστές της τουριστικής μεταβολής στα νησιά μας.

Σίφνος 8 Σεπτεμβρίου 2012

Καθηγητής Λεονάρδος Κόντος -Μάναλης